

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.052.101 Національного
університету «Львівська політехніка»,
д.держ.упр., професору
Петровському П.М.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Пархоменко-Куцевіл Оксани Ігорівни на дисертаційну роботу Лиса Володимира Володимировича «Механізми реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій: регіональний аспект», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 35.052.101 Національного університету «Львівська політехніка», на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування

Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами

Гармонійний розвиток особистості дитини, формування належних умов щодо соціалізації дитини, надання їм важливих навичок існування та життєдіяльності у суспільстві – важливі пріоритети будь-якої сучасної демократичної та правової держави. Чинним законодавством України захист прав дітей, їх благополуччя визнаються загальнодержавними стратегічними цілями, що пояснюється визначальною роллю молодого покоління у гарантуванні життєздатності суспільства та прогнозуванні його розвитку. В умовах соціально-економічних перетворень та зважаючи на невдалий досвід проведення попередньої реформи інтернатних закладів, проблема виховання дітей в умовах інституційного догляду і виховання дітей набуває особливої гостроти. Адже діти – це своєрідні індикатори, які визначають рівень добробуту й розвитку суспільства, вони дуже чутливо реагують на всі зміни, які відбуваються у житті держави, проте самостійно не можуть впливати на умови, в яких вони існують.

За таких умов дисертаційна робота Лиса В.В. є важливим кроком в науковому обґрунтуванні механізмів реформування системи інституційного

догляду дітей соціально вразливих категорій на регіональному рівні. Відтак, робота є актуальною та має вагоме наукове значення.

Тема дисертаційної роботи пов'язана із науковими дослідженнями відповідно до наукової теми кафедри державного управління на тему «Діяльність громадських організацій національних меншин як чинник регіонального розвитку та консолідації українського суспільства» (державний реєстраційний № 0120U101169). Автором підготовлені матеріали про вплив ромських громадських організацій на реалізацію державної соціальної політики в сфері захисту прав дитини. За підсумками дослідної роботи подано спільні тези виступу до щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку», НАДУ при Президентові України, м. Київ.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність

Автором розглянуто та використано ґрунтовні наукові дослідження з історії, теорії та методології державного управління й суспільствознавчих наук, що сприяло формуванню специфічного поля дослідження та виробленню системного підходу до аналізу предмету дослідження. Джерельну базу дослідження склали загальнодержавні законодавчі та нормативно-правові документи, зокрема: закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі акти Європейського Союзу тощо.

Поставлена автором мета дисертаційної роботи – систематизація та обґрунтування вдосконалення регіонального аспекту реалізації механізмів реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій та інноваційних шляхів удосконалення таких механізмів реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій – логічно розкрита.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження механізмів реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій» здійснено системний аналіз теоретичних засад дослідження механізмів реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій, з'ясовано, що частина науковців вважають, що сучасні форми інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій не відповідають потребам таких дітей і не сприяють розвитку гармонійної особистості таких дітей, більше наносять шкоди, ніж користі. Так, пропонують

розвиток інтегрованих соціальних служб як інноваційної моделі надання соціальних послуг населенню та ефективний механізм забезпечення дітей соціально вразливих категорій відповідними соціальними послугами. Автором надано авторське визначення поняття «механізми державного управління», «механізми реформування системи інституційного догляду» – це сукупність інструментів, методів, методик, засобів, які регулюють певні управлінські процеси та/ або реалізацію державно-управлінських рішень. Виокремлено наступні інституції, які здійснюють державне управління системою інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини, Міністерство соціальної політики України, Національна соціальна сервісна служба України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство юстиції України, Національна поліція України, Міжвідомча комісія з питань охорони дитинства, а також органи і служби у справах дітей загальної компетенції, заклади для дітей та підлітків, які перебувають у складних життєвих обставинах, заклади для безпритульних дітей та підлітків, заклади для дітей та підлітків з особливими потребами (з функціональними обмеженнями), спеціальні заклади та установи для профілактики правопорушень серед дітей та підлітків.

У другому розділі «Сучасний стан механізмів державного управління у сфері інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій в Україні та за кордоном» здійснено систематизація проблем інституційного догляду та вихованні дітей в Україні, зокрема: недосконалість нормативно-правових механізмів надання адміністративних послуг дітям соціально вразливих категорій; відсутність єдиного системного та комплексного підходу до державного управління системою інституційного догляду та виховання дітей; відсутність фахівці з реформ, які б реалізувати інноваційні механізм догляду та виховання дітей на регіональному рівні; відсутність злагодженої системної взаємодії громадських організацій, які займаються питаннями розвитку та соціалізації дітей, з місцевими органами влади; відсутність дієвого громадського моніторингу за закладами та установами інституційного догляду та виховання дітей соціально вразливих категорій; відсутність професійно підготовлених фахівців, які б здійснювали розвиток та соціалізацію дитини відповідно до вимог глобалізаційного та інформаційного суспільства; неможливість забезпечити належне виховання та соціалізацію дітей, які перебувають в інтернатних установах; відсутність критеріїв-індикаторів оцінки стану розвитку та реформування системи інституційного догляду та виховання дітей соціально незахищених категорій; відсутність детального аналізу та статистичних даних

діяльності існуючої мережі закладів інституційного догляду за дітьми соціально незахищених категорій; відсутність комплексного оцінювання етапів реформування системи інституційного догляду на всіх етапах проведення такого реформування, що постає наступною проблемною ситуацією у сфері інституційного догляду та виховання дітей в Україні; відсутність наукового та методичного забезпечення процесу впровадження реформи системи інституційного догляду та виховання дітей; відсутність дієвих механізмів відповідальності органів місцевого самоврядування територіальних громад за неякісні та неефективні надані соціальні та адміністративні послуги дітям соціально незахищених категорій ті їх сім'ям. Автор здійснив аналіз світового досвіду реформування системи інституційного догляду за дітьми та зясував, що ефективними формами деінституціалізації у сфері захисту прав дітей є запровадження альтернативних форм піклування за дітьми, формування будинків сімейного типу, формування фостерних служб, запровадження відповідної мотивації для сімей з метою їх піклування за своїми та прийомними дітьми.

У третьому розділі «Пріоритетні напрями розвитку механізмів реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій в Україні» обґрунтована Концептуальна модель механізмів реформування інституційного догляду дітей в регіоні, яка полягає у запровадженні інноваційних підходів до виховання дітей з урахуванням принципу децентралізації влади та спрямована на всебічний розвиток дитини у громаді. Зазначені Концептуальна модель має наступні складові: розробка та впровадження Стратегії реформування та розвитку інституційного догляду дітей в Україні на 2021-2031 роки; органам виконавчої влади (зокрема, Міністерству соціальної політики України, Міністерству охорони здоров'я України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству розвитку громад і територій України) потрібно провести аудит регіонів в частині потреб та можливостей дітей, визначити сім'ї з дітьми, які опинилися в важких життєвих обставинах, визначити можливості інституційного розвитку щодо захисту таких сімей та дітей, створення Дорожньої карти по кожному регіону щодо можливостей переформатування закладів інституційного догляду дітей; доручити територіальним громадам ведення реєстрів дітей та сімей з дітьми; реформування інституцій з урахуванням потреб дитини та сімей з дітьми; урізноманітнення надання соціальних послуг та формування інноваційних соціальних стандартів підтримки дітей, сімей з дітьми; запровадження дієвого громадського моніторингу за якістю надання послуг сім'я з дітьми в громадах.

Обґрунтованість одержаних результатів забезпечується шляхом комплексного використання в дисертаційній роботі загальнонаукових і спеціальних методів. Обрані методи відповідають сутності об'єкта дослідження. Об'єкт (соціальні відносини в сфері інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій в Україні) і предмет (управлінські механізми реформування в сфері інституційного догляду дітей) дослідження відповідають заявленій темі. Поставлені дисертантом завдання розкривають мету дослідження. Структура дисертації логічна, матеріали розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань.

Викладене вище свідчить про достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження. Висновки в цілому відповідають поставленим завданням, відповідно відтворюються в оприлюдненому тексті анотації.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Достовірність результатів і висновків дослідження забезпечується чітко визначеною методологією, загальних і спеціальних методів наукового пізнання. Дослідження базувалося на логіко-діалектичному методі пізнання, на основі якого з'ясовано сутність понять «децентралізація», «деінституціалізація», «механізми реформування системи інституційного догляду дітей», «реформування системи інституційного догляду дітей», «інституційний догляд дітей», «механізми інституційного догляду дітей» (розділ 1.2). Методи системного аналізу та синтезу, порівняння, абстракції, систематизації забезпечили визначення зв'язків між елементами теоретичної моделі механізмів реформування інституційного догляду дітей в регіоні (розділ 3.3), а також систематизацію основних підходів до проблематики 20 дослідження (розділ 1.3.) та наукових підходів до понятійно-категоріального апарату дослідження (розділ 1.1). Застосування міждисциплінарного підходу дало змогу комплексно розглянути нормативно-правові механізми реформування інституційного догляду дітей в регіоні (розділ 2.1), а також зарубіжний досвід формування та реалізації системи інституційного догляду дітей та виокремити основні закономірності розвитку системи інституційного догляду дітей за кордоном (розділи 2.2 та 2.3). Системний підхід було використано для розробки і обґрунтування сучасних шляхів формування та реалізації системи інституційного догляду дітей в регіоні, для виокремлення кластерів проблем

системи інституційного догляду дітей, а також з'ясування суті механізмів реформування системи інституційного догляду дітей (розділи 1.3, 3.2 та 3.3).

Погоджуючись із сформульованими в дисертації конкретними положеннями, які визначають наукову новизну отриманих результатів, особливо хочу відзначити окремі з них, що є найбільш важливими.

У роботі вперше сформовано концептуальну модель удосконалення механізмів реформування інституційного догляду дітей в регіоні та шляхи її реалізації, в якій до основних етапів зазначеної моделі віднесено: розробку та впровадження Стратегії розвитку інституційного догляду та виховання дітей в Україні на 21 2021-2031 роки; проведення органами виконавчої влади (зокрема, Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством розвитку громад і територій України) аудиту (моніторингу) регіонів в частині потреб та можливостей дітей, визначення сімей з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, визначення можливостей інституційного розвитку щодо захисту таких сімей та дітей, створення «Дорожньої карти» по кожному регіону щодо можливостей трансформації закладів інституційного догляду та виховання дітей; формування у регіонах реєстрів дітей та сімей з дітьми; реформування інституцій з урахуванням потреб дитини та сімей з дітьми; запровадження багатопрофільності закладів; запровадження соціальних стандартів підтримки дітей, сімей з дітьми в територіальних громадах; запровадження дієвого громадського контролю за якістю надання послуг сім'я з дітьми в громадах.

До методологічних здобутків автора слід віднести: понятійно-категоріальний апарат дослідження в частині змістового уточнення дефініції «механізми реформування системи інституційного догляду дітей», під яким слід розглядати систему нормативно-правових, комплексних, фінансових, соціально-політичних, організаційно-економічних інструментів, практичних важелів та стимулів, за допомогою яких уповноважені центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування здійснюють суттєві зміни, модернізацію та розвиток системи інституційного догляду та виховання дітей, з метою збереження соціального, психологічного й фізичного здоров'я таких дітей, забезпечення їх соціалізації, формування важливих особистісних якостей, необхідних для життєдіяльності у суспільстві; систематизацію світовий досвіду реформування системи інституційного догляду дітей, шляхом виокремлення моделі, орієнтованої на виховання в сім'ї, яка забезпечує всебічний розвиток та ефективну соціалізацію (реадаптацію) дитині, котра потребує такого догляду та піклування; а також моделі запровадження альтернативних форм піклування за дітьми: формування будинків сімейного типу, формування фостерних служб,

запровадження відповідної мотивації для сімей з метою їх піклування за своїми та прийомними дітьми; типологізацію соціально вразливих категорій дітей, що відрізняється від існуючої через виокремлення наступних категорій дітей: діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти, які перебувають у складних життєвих обставинах; діти із вадами розвитку; діти, які потребують відповідних освітніх, виховних, реабілітаційних та інших адміністративних послуг; діти з особливими освітніми потребами; діти з інвалідністю; діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; діти, розлучені із сім'єю; безпритульні діти, діти-біженці, діти, які потребують додаткового захисту; діти, які потребують тимчасового захисту.

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 13 наукових працях, серед яких: 6 наукових статтях, які опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, в тому числі 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, а також у 7 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Достовірність наукових положень, сформульованих у дисертації, можуть бути покладені в основу формування інноваційних механізмів реформування інституційного догляду дітей в регіоні та шляхи її реалізації. Вони дозволяють поглибити знання про механізми реформування інституційного догляду дітей в регіоні та шляхи її реалізації, тому будуть корисними у підготовці лекційних курсів із публічного управління, державної служби, історії України, правознавства, державного будівництва та інших суспільних дисциплін, у плануванні роботи Парламенту України, Кабінету Міністрів України, органів державної влади, інститутів громадянського суспільства тощо. Окремі положення дисертаційної роботи використано в практичній діяльності: Уповноваженого Президента України з прав дитини щодо впровадження у проектах, спрямованих на формування ефективних механізмів захисту прав та інтересів дітей у сфері соціальної політики та моніторингу їх реалізації (довідка від 15.05.2019 року № 32-06/985); Львівського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді 24 (довідка від 20.07.2020 року № 406); Міністерства соціальної політики України (довідка від 18.01.2021 року № 199/0/290-21/57); Львівської обласної державної адміністрації (довідка від 10.02.2021 року № 5/21-1382/0/2-21/5-25.2).

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Лиса Володимира Володимировича засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, викладені стисло.

Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог діючого Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи отримані Лисом В.В. результати виконаного нею дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, водночас слід вказати на такі недоліки та зауваження дискусійного характеру:

1. Об'єкт дослідження, зокрема, соціальні відносини в сфері інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій в Україні, занадто широкий. На нашу думку, його потрібно було звужити до системи державного управління в сфері інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій в Україні.

2. У розділі 1.2. «Поняття та сутність механізмів реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій» рис.1.1 Рис. 1.1. Сучасні механізми реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій потрібно відобразити у розділі 3.1., там де автором систематизовані та удосконалені механізми реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій. Крім того, автором потрібно було б проаналізувати поняття, які дотичні до предмету дослідження зокрема, «механізми модернізації», «механізми удосконалення», «механізми трансформації» та визначити різницю між цими механізмами та механізмом реформування.

3. У розділі 2.3. «Зарубіжний досвід реформування системи інституційного догляду дітей» було проаналізовано та узагальнено досвід Норвегії, Швеції, Великобританії, США, Ісландії, Словенії, Німеччини, Фінляндії, Молдови та ін. щодо реформування системи інституційного догляду

дітей. На нашу думку, автором доцільно було б обґрунтувати чому досвід даних країн було взято і чому саме досвід цих країн може бути корисним для України, звертаючи увагу на саме реформування системи інституційного догляду дітей в умовах децентралізації.

4. У розділі 3.1. «Удосконалення механізмів реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій в Україні» автором здійснено систематизація механізмів реформування та трансформації системи інституцій для соціалізації дітей та виокремленні: організаційний, правовий, інноваційний, комунікативний механізми. Разом з тим, виокремлення таких механізмів слід було здійснити у розділі 1.2. та 1.3., коли були систематизовані поняття дослідження та проблематика, а у розділі 3.1. зосередити увагу на саме удосконалення таких механізмів з точки зору закордонного досвіду та процесів децентралізації в Україні.

Разом з тим, висловлені зауваження та рекомендації носять переважно дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня представленої дисертаційної роботи.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Лиса Володимира Володимировича на тему: «Механізми реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій: регіональний аспект» є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень та висновків і запропонованих автором рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність, достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про глибоку наукову самостійність автора, високий рівень підготовленості дослідження.

Одержані автором результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання в галузі науки «Публічне управління та адміністрування», яка полягає в обґрунтуванні концептуальних, теоретико-методичних та прикладних засад удосконалення механізмів реформування у сфері інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій в Україні.

Дисертаційна робота Лиса Володимира Володимировича на тему: «Механізми реформування системи інституційного догляду дітей соціально вразливих категорій: регіональний аспект» відповідає спеціальності 281

«Публічне управління та адміністрування» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Тимчасового Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри публічного управління
та адміністрування Університету
Григорія Сковороди в Переяславі

Центр
Засвідчую:
Нач. ВК *[Signature]*